

STAVOVI GRAĐANA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM U HRVATSKOJ U USPOREDBI S EUROPSKOM UNIJOM

Elizabeta Najman Hižman; Zdravka Leutar; Silvija Kancijan

Studijski centar socijalnog rada
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Nazorova 51, 10000 Zagreb
E-mail: zleutar@pravo.hr

Sažetak

Rad se bavi analizom stavova prema osobama s invaliditetom. U uvodnom dijelu kratko se analiziraju pojmovi invaliditeta i stavova općenito te se daje osvrt na novija istraživanja provedena na području utjecaja iskustva i informacija na stavove. Nakon toga se prelazi na prikaz internacionalnog istraživanja na razini Europske unije o stavovima prema osobama s invaliditetom.

U drugom dijelu prikazani su rezultati istraživanja provedenog na području grada Zagreba i Šibensko - kninske županije čiji je cilj bio dobiti uvid u stavove građana prema osobama s invaliditetom. Radi bolje komparacije, rezultati provedenog istraživanja uspoređivali su se s rezultatima istraživanja na razini Europske unije. Uzorak je sačinjavalo 143 ispitanika: 129 ispitanika iz Zagreba i 24 ispitanika iz Šibensko - kninske županije. Istraživanje je pokazalo da 2/3 ispitanika poznaje osobu s invaliditetom. Njih 68% smatra da se pristup javnim mjestima za osobe s invaliditetom proteklih 10 godina donekle poboljšao te smatraju javne i državne vlasti odgovornim za to poboljšanje. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na priličnu osviještenost građana u Republici Hrvatskoj o određenim vrstama invaliditeta. S tvrdnjom da «nešto treba učiniti kako bi se ljudi s invaliditetom više uključili u društvo» potpuno se slaže 95% ispitanika. Sociodemografska obilježja kao što su spol, dob i obrazovanje imaju određeni utjecaj na stavove kao što pokazuje i spomenuto istraživanje u Europskoj uniji.

Ključne riječi: osoba s invaliditetom, Europska unija, invaliditet, informacije.

UVOD

Procjenjuje se (WHO, 1980) da u svijetu živi oko 500 milijuna ljudi (80% živi u zemljama u razvoju) osoba s invaliditetom, odnosno da u svijetu približno 10% populacije čine osobe s invaliditetom. (WHO, 1980: *Intenacional Classification of Funtioning. Disability and Health - ICF*). Broj osoba s invaliditetom u Hrvatskoj procjenjivao se do 2001. na oko 400.000. budući da do tada osobe s invaliditetom nisu bile posebno registrirane u okviru popisa stanovništva (Urbanc, 2005). Tek novim popisom stanovništva iz 2001. godine, koje obuhvaća nekoliko posebnih pitanja za osobe s invaliditetom bilo

je moguće utvrditi broj, te danas znamo da u Hrvatskoj živi 429.421 osoba s invaliditetom (9.7%).

Svjetska zdravstvena organizacija je preinakom svoje klasifikacije invaliditeta (ICIDH) u Međunarodnu klasifikaciju funkcionalnosti, invaliditeta i zdravlja (1986) termin «invaliditet» predstavila kao rezultat međusobne interakcije oštećenja i negativnih utjecaja socijalne okoline (Leutar i Štambuk, 2006:91).

Prema Zakonu o hrvatskom registru osoba s invaliditetom (NN, 64/2001), invaliditet predstavlja trajno oštećenje, smanjenje ili gubitak sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi osobe i odnosi se na sposobnosti, u obliku složenih aktivnosti i ponašanja koje su općenito prihvaćene kao sastojci svakodnevnog života. Zakon o hrvatskom registru osoba s invaliditetom (NN, 64/2001) i Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima (NN, 64/2002) navode sljedeću klasifikaciju oštećenja: vida, sluha, govorno-glasovne komunikacije, oštećenja lokomotornog sustava, središnjeg živčanog sustava, drugih organa i organskih sustava, mentalnu retardaciju, autizam, duševne poremećaje i više vrsta oštećenja.

Položaj osoba s invaliditetom u društvenim zajednicama kroz povijest je obilježavala njihova različitost od drugih članova zajednice zbog čega su u većoj ili manjoj mjeri etiketirani, stigmatizirani, odbacivani i devalvirani kao osobe u odnosu na ostale članove zajednice (Tajlor i Bogdan, 1989., prema Bratković, 2005).

Općenito, stav se može definirati kao tendencija pozitivnog ili negativnog reagiranja u odnosu na neki objekt (Čudina–Obradović, 1975., prema Šafranko, 2001).

Stavovi prema osobama s invaliditetom, kao uostalom i stavovi prema svim manjinskim grupama, nisu urođeni, nego su naučeni iskustvom i dobivenim informacijama, ali, između ostalog, i kroz predrasude i neznanje drugih.

UTJECAJ ISKUSTVA I INFORMACIJA NA STAVOVE

Zajednica se, tijekom povijesti, prema osobama s invaliditetom odnosila različito, ovisno o stupnju ekonomskog i kulturnog razvoja i niza drugih okolnosti, od potpuno nehumanog odnosa i stigmatizacije, ignoriranja i pasivnog stava, do integracije i jednakih mogućnosti (Žunić, 2001). Osobe s invaliditetom tijekom povijesti bile su u marginaliziranom, podređenom položaju, te nisu imale prilike ravnopravno sudjelovati u svim sferama društvenog života (političkog, gospodarskog i socijalnog). Promjene u suvremenom društvu, naročito zadnjih tridesetak godina, poput svjetske globalizacije, ali i nove spoznaje u društvenim znanostima o mogućnostima osoba s invaliditetom utjecale su na promjenu stavova prema osobama s invaliditetom i stvaranja novih uvjeta za poboljšanje njihova položaja u društvu.

Prišlin (1991.; prema Pennington, 1997) navodi da se stav stječe kroz interakciju sa socijalnom okolinom, a da društveni običaji i kulturne norme igraju važnu ulogu u određivanju naših stavova.

Istraživanja su pokazala nekoliko zajedničkih elemenata stavova (Antonak i Livneh,

1988.; prema Favazza i Odom, 1997); stavovi se stječu kroz direktno ili indirektno iskustvo, interakciju i događaje vezane uz osobe s invaliditetom. Istraživanja pokazuju da djeca oblikuju stavove prema osobama s invaliditetom već od četvrte, odnosno pete godine života (Gerber, 1977.; Jones i Sisk, 1970.; prema Favazza i Odom, 1997) te da su ti stavovi najčešće negativni i odbijajući (Yuker, 1988). Intervencije u najranijoj dječjoj dobi, radi njihove najmanje otpornosti prema promjenama, mogu rezultirati pozitivnijim stavovima prema osobama s invaliditetom (Conant i Budoff, 1982.; prema Favazza i Odom, 1997). Mijenjanje stavova složen je i dugotrajan proces koji se velikim dijelom zasniva i na iskustvu. Istraživanja pokazuju da se stavovi djece osnovnoškolske dobi prema osobama s invaliditetom mogu mijenjati i to u relativno kratkom periodu kroz pružanje pozitivnog, izravnog iskustva s djecom s razvojnim teškoćama, kao i kroz neizravno iskustvo; informiranje putem knjiga, vođenih diskusija ili sličnih aktivnosti (Yuker, 1988).

Promjene stavova društva prema osobama s invaliditetom zahtjeva stvaranje uvjeta u kojima će doći do interakcije između osoba s i osoba bez teškoća u razvoju. Prvi korak ka tome treba biti uključivanje djece u redovni sustav odgoja i obrazovanja. Dosadašnja praksa pokazala je da se takvom interakcijom stječu pozitivna iskustva (Teodorović, 1997).

Istraživanje Gorenflo i Gorenflo (1991) pokazuje da ispitanici pokazuju pozitivnije stavove prema gluhim osobama s tjelesnim oštećenjima ukoliko im se pruže dodatne informacije o ovoj vrsti invaliditeta. Istraživanje Kamenov, Jokić-Begić i Lauri Korajlija (2003) također pokazuje da su veće iskustvo i znanje o osobama s invaliditetom povezani s pozitivnijim stavovima prema osobama s invaliditetom i njihovim prihvaćanjem. Yuker (1994) na temelju rezultata istraživanja tvrdi da su sociodemografska obilježja povezana sa stavovima prema osobama s invaliditetom. Što se tiče važnosti spola, kao posebnog sociodemografskog obilježja ispitanika, Clorerkers (1979.; 2001) tvrdi da žene u većini slučajeva pokazuju pozitivniji stav prema osobama s invaliditetom nego muškarci.

Na predodžbe i odnose prema osobama s invaliditetom utječu dob i spol ispitanika, ali kad su u pitanju neposredni kontakti, onda iskustvo s osobama s invaliditetom igra najznačajniju ulogu. Sustavnim informiranjem, a posebno neposrednim iskustvom, možemo znatno utjecati na formiranje svijesti i izgradnju stavova prihvaćanja osoba s invaliditetom (Leutar i Štambuk, 2006).

U brojnim radovima, kao npr. u istraživanju Regana i Fazia (1977.; prema Prišlin, 1991). utvrđeno je da kada stav proizlazi iz direktnog iskustva s objektom stava, postoji veća konzistencija između stava i ponašanja, veća perzistencija takvog stava u vremenu, te otpornost takvog stava na promjenu, u odnosu na stav formiran indirektnim iskustvom s objektom stava.

Neka istraživanja, npr. Wolfa i sur., (1996.; prema Corrigan, 2001) o stavovima zajednice prema osobama s psihičkim poremećajima pokazala su sljedeće: osobe nižeg stupnja obrazovanja, nižeg društvenog položaja, osobe s djecom i one koje pripadaju etničkim manjinama u nekoj sredini imaju negativnije stavove prema osobama s psihičkim poremećajima.

ZEMLJE EUROPSKE UNIJE I STAVOVI PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Istraživanje, u kojoj je sudjelovalo ukupno 15 europskih zemalja, bavi se analizom rezultata o stavovima ispitanika o osobama s invaliditetom (Eurobarometar 54.2). Analiza rezultata provedena je u pet različitih područja. To su: Područje stavova Europljana prema osobama s invaliditetom, Područje pristupa osoba s invaliditetom uslugama i događajima, Područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom, Područje osviještenosti Europljana o određenim vrstama invaliditeta te Područje integracije osoba s invaliditetom. U svakoj Europskoj državi odabran je uzorak u populaciji starijoj od 15 godina. Sveukupno 16 172 ispitanika sudjelovala su u istraživanju što je prosječno 1 000 ispitanika po državi, osim Njemačke, gdje je bilo ukupno 2000 ispitanika i Velike Britanije (1300 od čega 1000 iz Velike Britanije i 300 iz Sjeverne Irske). Što se tiče obrazovnog statusa ispitanika, obzirom na različite sustave obrazovanja u pojedinim zemljama, dogovorena je sljedeća klasifikacija ispitanika: prvi stupanj-ispitanici koji su napustili sustav školovanja prije 15 godine; drugi stupanj-ispitanici koji su napustili sustav školovanja između 16 i 19 godina; treći stupanj-ispitanici koji su ostali u sustavu školovanja nakon 19 godina.

Analiza rezultata provedenog istraživanja pokazala je sljedeće rezultate:

Područje stavova Europljana prema osobama s invaliditetom

Gotovo 6 od 10 Europljana poznaje osobu s invaliditetom, 25% ispitanika poznaje osobu s invaliditetom koja je član njihove obitelji, 20% poznaje osobu s invaliditetom koju znaju samo kao poznanika, 16% ispitanika poznaje osobu s invaliditetom koja mu je ujedno i prijatelj, 9% ispitanika poznaje susjeda koji ima neku vrstu invaliditeta. Gledajući dob, kao posebnu sociodemografsku karakteristiku ispitanika, a vezano uz područje poznavanja osobe s invaliditetom, rezultati studije pokazuju da velika većina osoba koje su radno aktivne poznaju osobu s invaliditetom: 50% ispitanika u dobi od 15 do 24 godine, 56% ispitanika u dobi od 25 do 39 godina. 64% ispitanika između 40 i 54 godine, te 60% ispitanika iznad 55 godina poznaje osobu s invaliditetom. Što se tiče analize rezultata studije po zemljama: 75% Šveđana, 74% Finaca, te 73% Nizozemaca i 71% Danaca poznaje osobu s invaliditetom. Drugu grupu zemalja, prema stupnju poznavanja osobe s invaliditetom, čine sljedeće zemlje: 61% Talijana, 60% Iraca, te 59% Belgijanaca poznaje osobu s invaliditetom. Treću skupnu zemalja čine zemlje s relativno niskim stupnjem poznavanja osobe s invaliditetom: u Njemačkoj 55% ispitanika poznaje osobu s invaliditetom, u Austriji i Francuskoj 54% ispitanika, a u Portugalu 53% ispitanika poznaje osobu s invaliditetom.

Više od 5% građana Europske unije smatra da ima neku vrstu poteškoće odnosno invaliditet. 11% ispitanika iz Finske, 8% iz Velike Britanije i Njemačke te 7% ispitanika iz Nizozemske smatra da ima određenu vrstu invaliditeta. S druge strane, najmanji postotak ispitanika koji smatra da ima određenu vrstu invaliditeta dolazi iz Italije (1%), Grčke (2%), Irske (3%), Luksemburga (3%) i Portugala (3%).

Dnevni kontakt s osobama s invaliditetom ostvaruje 35% ispitanika koji u obitelji imaju osobu s invaliditetom. Također, 33% ispitanika ima svakodnevni kontakt s učenicima, studentima (29%) i klijentima (25%). Europljani, čiji susjed je osoba s invaliditetom, imaju u 61% slučajeva dnevni ili tjedni kontakt s tom osobom. Gledajući rezultate prema zemljama koje su sudjelovale u studiji, situacija je sljedeća: 72 % ispitanika iz Velike Britanije ostvaruju dnevni kontakt s članom obitelji koji ima određenu vrstu invaliditeta, dok tek 49.7% ispitanika iz Danske, 44% ispitanika iz Francuske i 36% ispitanika iz Nizozemske ostvaruje dnevni kontakt s osobom s invaliditetom koja je ujedno član njihove obitelji. Analiza učestalosti kontakata s osobom s invaliditetom, gledano kroz sociodemografske karakteristike ispitanika, izgleda ovako: najučestaliji kontakt s osobama s invaliditetom imaju studenti, žene između 15 i 24 godina, fizički radnici i osobe s nižim primanjima. S druge strane osobe koje su ostale u sustavu školovanja iznad 20 godina, muškarci iznad 55 godina te osobe koje zarađuju više od prosjeka imaju najslabiji kontakt s osobama s invaliditetom.

8 od 10 Europljana osjeća se opušteno u prisutnosti osoba s invaliditetom, 44% ispitanika smatra da se „drugi ljudi“ ne osjećaju opušteno u društvu osobe s invaliditetom.

Područje pristupa osoba s invaliditetom uslugama i događajima

Pristup javnom prijevozu veoma je otežan za slijepe osobe smatra 88% ispitanika, a 59% ispitanika smatra da je pristup školama i sveučilištima otežan za gluhe osobe. Europljani u 85% slučajeva smatraju da je pristup javnom prijevozu otežan za osobe s tjelesnim invaliditetom. Također, 76 % ispitanika smatra da je, obzirom na pristup osoba s invaliditetom navedenim uslugama i događajima, najotežaniji za slijepe osobe.

Područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom

Europljani u 66% slučajeva smatraju da su za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom, zapravo odgovorne lokalne vlasti, dok 58% Europljana smatra da bi trebala biti odgovorna državna vlast, 16% smatra da bi to trebala biti Europska unija.

Područje osviještenosti Europljana o određenim vrstama invaliditeta

Da ne zna mnogo o određenim vrstama invaliditeta smatra 57% Europljana, a 61% Europljana smatra da je vrlo informirano o karcinomu. Gotovo ¼ ispitanika smatra da više od 20% populacije njihove zemlje ima tjelesni invaliditet.

Područje integracije osoba s invaliditetom

Europljani u 97% slučajeva smatraju da je potrebno nešto učiniti vezano uz integraciju osoba s invaliditetom u društvo. Potrebno je utrošiti više novca u uklanjanje fizičkih barijera koje znatno otežavaju život osobama s tjelesnim invaliditetom, misli 93% ispitanika. U društvu osobe u invalidskim kolicima osjeća se ugodno 84% ispitanika.

Nalazi dosadašnjih istraživanja koji su navedeni u teorijskom dijelu, a na osobit način istraživanje u zemljama Europske unije, su polazište za ovaj rad u kojem se koristi isti mjerni instrument, a ispitanici su građani Hrvatske, odnosno Grada Zagreba i Šibensko-kninske županije.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Na temelju ranijih teorijskih spoznaja o stavovima prema osobama s invaliditetom, opći cilj istraživanja bio je dobiti uvid u stavove građana u Hrvatskoj prema osobama s invaliditetom. U tom kontekstu željelo se istražiti nekoliko problema:

1. Postoje li razlike u stavovima građana prema području poznavanja osoba s invaliditetom s obzirom na spol ispitanika;
2. Utvrditi razlike u stavovima građana o mogućnosti pristupačnosti osoba s invaliditetom službama, uslugama i društvenim događanjima s obzirom na dob ispitanika;
3. Utvrditi razlike u stavovima građana o tome čija je odgovornost za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osoba s invaliditetom s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika;
4. Utvrditi razlike u «svjesnosti» građana Hrvatske o poznavanju ili prepoznavanju invaliditeta s obzirom na obrazovanje ispitanika;
5. Utvrditi razlike u stavovima građana o integraciji osoba s invaliditetom obzirom na dob ispitanika.

METODE ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Uzorak je činilo ukupno 143 ispitanika. Formiran je slučajnim odabirom u gradu Zagrebu i Šibensko-kninskoj županiji uzimajući u obzir gustoću naseljenosti tih područja, i to tako da svaki 7 ispitanik određen putem telefonskog imenika ulazi u uzorak. U svakom je domaćinstvu ispitanik odabran po datumu rođenja, odnosno, birala se osoba koja je starija od 15 godina, a koja je u kući zadnja imala rođendan. Struktura ispitanika prema mjestu stanovanja je: 83.2% ispitanika je iz Zagreba, a 16.8% ispitanika je iz Šibensko kninske županije, 42.3% ispitanika je muškog spola, a 57.7% ispitanika je ženskog spola. Što se tiče dobi ispitanika, 41.7% ispitanika je u dobi između 15 i 24 godine, 25.9% ispitanika je u dobi između 40 i 54 godine, 22.3% ispitanika je u dobi preko 55, a 10.1% ispitanika je između 25 i 39 godina starosti. Što se tiče obrazovne strukture, najveći postotak ispitanika (52.3%) završilo je srednju školu; 19.8% ispitanika završilo je fakultet; 11.6% ispitanika završilo je višu školu; 9.3% ispitanika ima završenu osnovnu školu, dok 7% ispitanika još ide u školu ili studira.

Struktura ispitanika prema broju djece mlađe od 15 godina i odraslih u domaćinstvu, uključujući ispitanika, izgleda ovako: 28.9% čine četveročlana domaćinstva, 25.6% čine tročlana domaćinstva, 17.8% čine dvočlana domaćinstva, 13.3% čine peteročlana domaćinstva, šesteročlanih domaćinstava ima ukupno 6.7%, sedmeročlanih domaćinstava ima ukupno 4.4%, a samačkih domaćinstava 3.3%. Što se tiče strukture ispitanika prema trenutnom zaposlenju, najveći postotak (25%) čine studenti, 17.9% ispitanika su nezaposleni ili privremeno ne rade, 10.7% ispitanika radi uglavnom u uredu dok je najmanji postotak ispitanika 0.7% zaposleno u najvišoj upravi-upravni direktori, gene-

ralni direktori. Također, 0.7% ispitanika čine nekvalificirani fizički radnici. Uzorak je s obzirom na Republiku Hrvatsku prigodni jer su tek 2 županije ušle u uzorak.

Uzorak, varijable i instrumenti

Nezavisne varijable ovog istraživanja su: dob ispitanika, spol ispitanika, bračni status, obrazovni status, materijalni status i zaposlenost ispitanika, mjesto stanovanja ispitanika, broj članova domaćinstva i broj djece mlađih od 15 godina života.

Zavisne varijable su: stavovi građana prema osobama s invaliditetom i to u području pristupačnosti javnih mjesta osobama s invaliditetom, odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima osobama s invaliditetom, osviještenosti o vrstama i područjima invaliditeta te integracije osoba s invaliditetom.

Upitnik koji se koristio u ovom istraživanju je Standardni osnovni upitnik EUROBAROMETAR 54.2. konstruiran od INRE, Europske skupine za istraživanje mišljenja (*International Research Associates*) Europe (*European Coordination Office in Brussels*) u jesen 2000.

Za potrebe ovog istraživanja koristila su se samo pitanja koja obuhvaćaju područje invaliditeta (pitanja od broja 49 do 57) s obzirom da se navedeni upitnik sastoji od dvije teme: zapošljavanje i socijalna pitanja (pitanja od 2 do 48) i invalidnosti (pitanja od 49 do 57). Upitnik se sastoji od općih demografskih podataka koje obuhvaćaju sljedeće varijable:

- osnovne sociodemografske varijable: dob, spol, obrazovni status i broj članova domaćinstva;
- socioekonomski status: jesu li ispitanici zaposleni i kakvo je njihovo trenutno zaposlenje, kakvi i koji su prihodi domaćinstva.

Pitanja invalidnosti obuhvaćena upitnikom odnose se na sljedeća područja:

- područje poznavanja osoba s invaliditetom;
- područje pristupačnosti javnih mjesta osobama s invaliditetom;
- područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima osobama s invaliditetom;
- područje osviještenosti o vrstama i područjima invaliditeta;
- područje integracije osoba s invaliditetom.

Sastavni dio ovog upitnika je i protokol intervjua, odnosno sociodemografski podaci ispitanika.

Način provođenja istraživanja

Podaci su prikupljeni pomoću ankete u gradu Zagrebu i Šibensko-kninskoj županiji (grad Šibenik i selo Pokrovac). Podaci su se prikupljali na terenu, intervjuiranjem face-to-face. Prikupljanje podataka obavili su studenti. Studenti su dobili imena ispitanika prema abecednom popisu u telefonskom imeniku. Na određenoj adresi su intervjuirali odraslu osobu stariju od 15 godina. Ukoliko su vrata bila zaključana ili ispitanici nisu željeli odgovoriti na postavljena pitanja išlo se na prva susjedna vrata i istim postupkom obavilo anketiranje.

Metode obrade podataka

Nakon što su varijable priređene za statističku obradu, izvršene su sljedeće analize i postupci:

- izračunavanje deskriptivne statistike;
 - izračunavanje značajnosti razlika primjenom analize varijance i hi kvadrat testa.
- Rezultati su obrađivani pomoću SPSS programa.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Područje poznavanja osoba s invaliditetom

Tablica 1. Poznavanje i učestalost kontakata s osobama s invaliditetom

	Poznam osobu s invaliditetom (%)	učestalost kontakta (%)				
		Svaki dan	Nekoliko puta tjedno	Nekoliko puta mjesečno	Jednom mjesečno ili rjeđe	Ne znam
da. član(ovi) obitelji	24.5	11.9	4.2	6.3	5.6	0
da. prijatelj(i)	15.4	1.4	2.8	6.3	4.9	0.7
da.poznanik(ci)	28.7	3.5	0.7	0.7	19.6	0
da. susjed(i)	18.9	5.6	7.0	1.4	0.7	1.4
da. kolega(e)	3.5	1.4	2.1	0	0	0
da. klijent	1.4	0	0.7	0	0	0
da.učenik(ca) u školi	0.7	0	0	0	0	0
da. student(i) na sveučilištu	2.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0
da. drugi	4.2	0	0	2.8	0.7	1.4
Da. ja sam invalid	7.0	1.4	0	0	0	0
ne znam	2.1	0	0	0	0	1.4

spol: $\chi^2=11.043$; $ss=10$; $P<0.354$

U tablici 1 su prikazani odgovori ispitanika s obzirom na poznavanje osoba s invaliditetom ili nekih kroničnih bolesti i učestalost kontakta. Ispitanici su izrazili da 14.1% ispitanika ne poznaje osobno osobu s invaliditetom, 24.5% ispitanika izrazilo je da poznaje osobu s invaliditetom koja je član njegove obitelji, 15.4% ispitanika izrazilo je da poznaje osobu s invaliditetom kao prijatelja, a najveći postotak ispitanika (28.7%) poznaje osobu s invaliditetom kao poznanika. Zanimljiv je podatak da je u promatranom

uzorku i 7% samih osoba s invaliditetom. Prema statističkom godišnjaku u Hrvatskoj je oko 10% osoba s invaliditetom (SG, 2002)

Što se tiče učestalosti kontakta, odgovori ispitanika su sljedeći: ispitanici svaki dan kontaktiraju s osobom s invaliditetom koja je član obitelji (11.9%) i susjed (5.6%). Nekoliko puta tjedno ispitanici kontaktiraju s osobom s invaliditetom koja je susjed (7.0%), dok nekoliko puta mjesečno ispitanici jednako kontaktiraju s osobom s invaliditetom koja je član obitelji (6.3%) i prijatelj (6.3). Što se tiče kontakata jednom mjesečno ili rjeđe, najveći postotak ispitanika (19.6%) kontaktira s osobom s invaliditetom koja je poznanik.

Što se tiče rezultata istraživanja provedenog na razini Europe, 40% ispitanika odgovorilo je da osobno ne poznaje osobu s invaliditetom. U ovom istraživanju je svega 2.1% ispitanik koji ne poznaje osobu s invaliditetom. Dakle, puno manji broj ispitanika kod nas nego u zemljama Europske unije ne poznaje osobe s invaliditetom. Kao člana obitelji poznaje osobu s invaliditetom 25% ispitanika, 20% kao poznanika, a 15.70% kao prijatelja. Dnevno je u kontaktu s osobom s invaliditetom kao članom obitelji 35% ispitanika, 33% kao učenicom, 29% kao studentom te 25% kao klijentom.

Željelo su se utvrditi statistički značajne razlike u stavovima ispitanika u poznavanju osoba s invaliditetom s obzirom na spol ispitanika; rezultati istraživanja pokazuju da ne postoje statistički značajne razlike u poznavanju osoba s invaliditetom obzirom na spol ispitanika. Istraživanja pokazuju da žene imaju pozitivnije stavove prema osobama s invaliditetom od muškaraca (Yuker. 1994; Clorerkers. 1979.; 2001), međutim rezultati istraživanja ukazuju na nepostojanje razlike između žena i muškaraca kad je riječ samo o poznavanju osoba s invaliditetom.

Tablica 2. Osjećanje u društvu s osobama s invaliditetom (N=138)

	Vi se osjećate (%)	Drugi se osjećaju (%)
Potpuno opušteno	36.4	7.7
Donekle opušteno	49.7	37.1
Donekle neugodno	13.3	38.5
Veoma neugodno	0.7	4.9
Ne znam	0	11.9
Ukupno	100	100

U tablici 2 prikazani su odgovori ispitanika na pitanja: a) Općenito govoreći, mislite li da ste potpuno opušteni, donekle opušteni, da Vam je donekle neugodno ili veoma neugodno u društvu ljudi s invaliditetom?, te b) Općenito govoreći, mislite li da su drugi ljudi potpuno opušteni, donekle opušteni, da im je donekle neugodno ili veoma neugodno u društvu ljudi s invaliditetom?

Tablica 2a. Osjećanje u društvu s osobama s invaliditetom: Analiza varijance s obzirom na dob, spol i obrazovanje

	N	M	SD	ANOVA					
				dob		spol		obrazovanje	
				F	P	F	p	F	P
Osjećam se u društvu osobe s invaliditetom	138	1.78	0.69	1.15	0.32	0.36	0.55	0.75	0.52
Drugi se osjećaju u društvu osobe s invaliditetom	138	2.76	1.107	0.73	0.74	1.37	0.24	1.35	0.26

1- veoma otežan; 4- uopće nije otežan; 5 – ne znam

Kao što se vidi iz tablice 2, 49.7% ispitanika se osjeća donekle opušteno, a 36.4% ispitanika potpuno opušteno u društvu osobe s invaliditetom, 13.3% ispitanika osjeća se donekle neugodno, a 0.7% ispitanika veoma neugodno u društvu osoba s invaliditetom. Rezultati istraživanja provedenog na razini Europe pokazuju kako se većina Europljana osjeća donekle opušteno u društvu osoba s invaliditetom. Europske zemlje u kojima se ispitanici osjećaju potpuno opušteno u društvu osobe s invaliditetom jesu Danska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švedska, Nizozemska, Španjolska i Irska. Europske zemlje u kojima se ispitanici osjećaju donekle neugodno jesu Njemačka i Grčka.

Na razini Europske unije nužno je primijetiti da nije bilo ispitanika koji bi odgovorio da se osjeća veoma neugodno u društvu osoba s invaliditetom, dok u Hrvatskoj to nije bio slučaj; 0.7% ispitanika odgovorilo je da se osjeća veoma neugodno u društvu osobe s invaliditetom.

Što se tiče pitanja kako se drugi ljudi osjećaju u društvu osoba s invaliditetom (tablica 2). rezultati su podijeljeni; 37.1% ispitanika smatra da se drugi ljudi osjećaju donekle opušteno, dok 38.5% ispitanika smatra da se drugi ljudi osjećaju donekle neugodno u društvu osoba s invaliditetom. Analiza varijance s obzirom na sociodemografske podatke kao što je spol, dob i obrazovanje nije pokazala statistički značajne razlike. Za usporedbu, rezultati na razini europskih zemalja govore da većina ispitanika smatra da se drugi ljudi osjećaju donekle ugodno, no među zemljama postoje velike razlike; npr. ispitanici iz Španjolske smatraju da se drugi ljudi osjećaju donekle ugodno u društvu osoba s invaliditetom. dok ispitanici iz Grčke smatraju da se drugi ljudi u društvu osoba s invaliditetom osjećaju donekle neugodno.

Područje pristupačnosti javnih mjesta osobama s invaliditetom

Tablica 3 prikazuje rezultate ispitanika o otežanosti pristupa raznim javnim mjestima osobama s invaliditetom, u rasponu od 1-veoma otežan do 4-uopće nije otežan, odnosno 5-ne znam. Pristup javnom prijevozu, prema rezultatima ispitanika, najviše je

otežan osobama s teškoćama motorike (67.7%), a najmanje za osobe s teškoćama sluha (21%) što se može objasniti postojanjem fizičkih barijera koje otežavaju pristup javnom prijevozu. Pristup javnim službama, također je najviše otežan za osobe s motoričkim teškoćama, a najmanje otežan za gluhe osobe (23.1%) što se također može objasniti nepostojanjem prikladnog pristupa javnim službama za osobe s motoričkim teškoćama. Rezultati ispitanika o otežanom pristupu restoranima i hotelima daju gotovo identične rezultate; za osobe s motoričkim teškoćama smatra se da im je pristup najviše otežan (37.8%), a za osobe s teškoćama sluha najmanje otežan (16.8%).

Tablica 3. Pristupačnost osobama s invaliditetom

	Teškoće	N	M	SD	ANOVA	
					F	P
Javni prijevoz	vida	138	1.55	0.81	2.01	0.15
	sluha	138	2.59	1.13	1.44	0.23
	motorike	137	1.45	0.85	1.14	0.33
	intelektualne	137	2.37	1.19	4.11	0.00
Ostale javne službe	vida	138	1.89	1.10	1.67	0.17
	sluha	136	2.37	1.10	4.31	0.00
	motorike	136	1.72	0.99	2.02	0.11
	intelektualne	136	2.23	1.20	1.44	0.23
Restorani i hoteli	vida	138	2.06	1.04	1.80	0.15
	sluha	135	2.54	1.06	2.67	0.05
	motorike	136	1.97	1.03	0.45	0.71
	intelektualne	136	2.47	1.12	2.94	0.03
Obrazovne ustanove	vida	137	1.79	0.95	0.58	0.62
	sluha	136	2.16	1.07	1.43	0.23
	motorike	136	1.79	0.91	0.80	0.49
	i intelektualne	136	2.11	1.22	1.38	0.25
Radna mjesta	vida	138	1.82	1.12	2.00	0.11
	sluha	136	2.20	1.11	1.47	0.22
	motorike	136	1.86	1.03	2.77	0.04
	intelektualne	136	2.08	1.25	1.17	0.32
Sportski događaji	vida	138	1.77	1.12	0.38	0.76
	sluha	136	2.32	1.18	2.20	0.09
	motorike	136	1.84	0.95	2.01	0.11
	intelektualne	136	2.36	1.24	3.36	0.02
Kulturni događaji	vida	138	1.90	1.11	1.71	0.16
	sluha	134	2.20	1.06	2.09	0.10
	motorike	136	2.08	1.14	2.36	0.07
	intelektualne	136	2.40	1.26	6.38	0.00

1- veoma otežan; 4- uopće nije otežan; 5 – ne znam

Što se tiče rezultata ispitanika o pristupu sveučilištu ili školi, najveći postotak ispitanika (46.2%) smatra da je osobama s teškoćama vida i motorike najviše otežan pristup, dok njih 29.4% smatra da je osobama s teškoćama sluha najmanje otežan pristup sveučilištu ili školi. Gledajući rezultate o stupnju otežanosti pristupa radnom mjestu, rezultati su vrlo slični; 50.3% ispitanika smatra da je osobama s teškoćama vida i motorike najviše otežan pristup radnom mjestu, dok 29.4% ispitanika smatra da je osobama s teškoćama sluha najmanje otežan pristup vlastitom radnom mjestu.

Stupanj otežanosti pristupa sportskim događanjima pokazuju sljedeći rezultati: 55.2% ispitanika smatra da je pristup sportskim događajima najteži za osobe s teškoćama motorike, a malo manje otežan za osobe s posebnim fizičkim potrebama (43.4%); 29.4% ispitanika da je pristup sportskim događajima najmanje otežan za osobe s teškoćama sluha.

Posljednji dio tablice 3 odnosi se na mišljenje ispitanika o otežanosti pristupa kulturnim događanjima: 45.5% ispitanika smatra da je pristup kulturnim događanjima najotežaniji za osobe s oštećenjima vida, malo manje otežan za osobe s oštećenjima motorike (38.5%). Pristup kulturnim događajima, prema mišljenju ispitanika, najlakši je za osobe s oštećenjima sluha (27.3) i za osobe s intelektualnim teškoćama (28%). U tablici 3 moguće je zapaziti upravo identične vrijednosti aritmetičkih sredina i standardnih devijacija. Nađene su kod nekih varijabli analizom varijance i neke statistički značajne razlike s obzirom na dob ispitanika. Stariji ispitanici pristupačnost ocjenjuju težom od mlađih ispitanika.

Tablica 4. Percepcija o poboljšanju pristupačnosti osoba s invaliditetom javnim mjestima posljednjih 10 godina

	N	Postotak (%)
Jako puno	9	6.3
Donekle	95	67.1
Ne baš	30	21.0
Uopće ne	5	3.5
Ne znam	3	2.1
Ukupno	142	100

$M = 2.30$; $SD = 0.70$; (1- jako puno; 4 – uopće ne).

Iz tablice se jasno vide rezultati ispitanika dobivenih na pitanje «Općenito, biste li rekli da se u zadnjih deset godina pristup javnim mjestima za osobe s invaliditetom poboljšao jako puno, donekle, ne baš, ne uopće?». Njih 67.1% misli da se pristup javnim mjestima za osobe s invaliditetom donekle poboljšao, dok njih 3.5% misli da se pristup javnim mjestima uopće nije poboljšao.

U četiri europske zemlje prevladava mišljenje da se pristup javnim mjestima u zadnjih deset godina nije baš poboljšao: Grčka, Portugal, Italija i Francuska. Stanovnici Finske, uz Luksemburg, Ujedinjeno Kraljevstvo, Austriju, Švedsku i Nizozemsku, smatraju da

se u posljednjih deset godina donekle poboljšao pristup javnim mjestima za osobe s invaliditetom.

Rezultati istraživanja su pokazali statistički značajne razlike u stavovima ispitanika u pogledu pristupačnosti osoba s invaliditetom javnim mjestima i društvenim događanjima obzirom na dob ispitanika. Očekivalo se prema istraživanjima da će stariji ispitanici, za razliku od mlađih, imati pozitivniji stav prema osobama s invaliditetom (Leutar i Štambuk, 2006) i njihovoj pristupačnosti javnim mjestima.

Zanimljivo je općenito uočiti kako građani vide prostorne prepreke najteže za osobe s motoričkim teškoćama, zatim osobama s teškoćama vida, kad je riječ o javnom prijevozu, ostalim vrstama usluga, restoranima i hotelima, a odmah iza toga slijepim osobama, ali kad je riječ o sveučilištima, radnim mjestima i kulturnim događanjima onda su tu osobe s teškoćama vida na prvome mjestu. Osobama s teškoćama sluha ispitanici procjenjuju da je manje otežavaju pristup prostorne prepreke.

Područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima osobama s invaliditetom

Tablica 5. Stav ispitanika o odgovornosti za pristupačnost javnim mjestima

	zapravo je odgovoran za poboljšanje (%)	trebao bi biti odgovoran za poboljšanje (%)
lokalne vlasti	62.9	56.6
državna vlada	39.2	64.3
NGO	29.4	13.3
Europska Unija	4.9	12.6
dobrovoljne ili dobrotvorne organizacije	26.6	17.5
poslodavci/kompanije	11.2	24.5
svi oni (spontano)	13.3	22.4
drugi (spontano)	5.6	3.5
nitko (spontano)	1.4	0
ne znam	1.4	0.7

dob: $\chi^2=7,55$; ss=15; $P<0.94$

Iz tablice 5 se razabire da ispitanici smatraju da su lokalne vlasti zapravo odgovorne za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom (62.9%). Uz lokalne vlasti, 39.2% ispitanika smatra da su za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom zapravo odgovorne državne vlasti, dok su na trećem mjestu nevladine organizacije s 29.4%. Ovakvi rezultati poklapaju se s rezultatima dobivenim na razini Europske unije, gdje 65% Europljana smatra lokalne vlasti odgovorne za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom, a njih 55% smatra odgovornim

državnu vladu. Na trećem mjestu su poslodavci/kompanije s 30%, dok su nevladine organizacije na četvrtom mjestu s 28%. Zanimljivi su i rezultati dobiveni analizom svake europske zemlje gdje čak 90% Šveđana smatra lokalne vlasti zapravo odgovorne za poboljšanje, dok je taj postotak u Grčkoj jedva 29%. Što se tiče odgovornosti državne vlade, 71.7% ispitanika iz Luksemburga smatra upravo nju odgovornu za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom.

Što se tiče drugog dijela pitanja «Tko bi trebao biti odgovoran za takva poboljšanja?» rezultati ispitanika su sljedeći: 64.3% ispitanika smatra odgovornim državnu vladu, a 56.6% lokalne vlasti. Da bi za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom trebali biti odgovorni poslodavci odnosno kompanije, smatra 24.5% ispitanika. Rezultati dobiveni na razini Europe govore sljedeće: 58% ispitanika smatra da bi državna vlada trebala biti odgovorna za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom, a njih 51% smatra da bi to trebale biti lokalne vlasti, 30% ispitanika smatra da bi trebali biti odgovorni poslodavci odnosno kompanije. Kao što vidimo iz iznesenih podataka, možemo konstatirati da su rezultati ispitanika građana Hrvatske gotovo identični rezultatima na razini Europske unije.

Ranija istraživanja (Antonak, 1982.; Yucker, 1994) pokazala su da će osobe koje imaju viši stupanj naobrazbe imati pozitivniji stav prema osobama s invaliditetom. Ovdje se pokazalo da obrazovna dimenzija ne igra nikakvu ulogu o stavovima građana o tome tko nosi odgovornost za pristupačnost javnim mjestima.

Obrazloženje ovakvim rezultatima istraživanja može biti u tome što se kroz medije sve više govori, ne samo o problemima osoba s invaliditetom, već se prezentiraju i različite akcije i njihovi rezultati postignuti u smislu poboljšanje pristupa javnim mjestima osoba s invaliditetom.

Područje osviještenosti o vrstama i područjima invaliditeta

Tablica pokazuje sljedeće rezultate: za 9 vrsta invaliditeta ispitanici su prilično osviješteni (rezultati iznad 70%); teškoće vida 88.1%, teškoće sluha 82.5%, moždani udar 74.8%, gubitak udova 74.8, astma 72.0%, rak 79.7%, dijabetes 77.6%, epilepsija 74.8%, intelektualne teškoće 72.0%. Ovi postoci su relativno visoki i ukazuju na priličnu svjesnost građana Zagreba i Šibensko-kninske županije određenim vrstama invaliditeta. Najveću neosviještenost ispitanici iskazuju za neuromuskulorni invaliditet (42.7%), multiplu sklerozu (39.9%), Parkinsonovu bolest (37.8%), mišićnu distrofiju (37.1%), ozljede mozga (35.7).

U usporedbi sa rezultatima na razini Europe, gdje je najveća osviještenost o postojanju kancerogenih oboljenja odnosno raka (61%), samo četiri vrste invaliditeta imaju postotak svjesnosti iznad 50%; već spomenuti rak (61%), astma i dijabetes (58%) i artritis (54%).

Što se tiče analize pojedinih europskih zemljama, samo dvije zemlje imaju ukupnu svjesnost višu od 50%; Ujedinjeno Kraljevstvo (53%) i Austrija (60%). Prilično neosviještene su sljedeće zemlje; zemlje Zapadne Europe (od 28% do 32%), Njemačka (30%) i Belgija (36%).

Tablica 6. Osviještenost o postojanju različitih vrsta invaliditeta

Vrsta invaliditeta	Prilično osviješten (%)	Prilično neosviješten (%)	Ne znam (%)	χ ² -test (spol)	p
				ss = 1	
teškoće vida	88.1	7.7	4.2	0.34	0.378
teškoće sluha	82.5	13.3	6.3	4,11	0.033
neuromuskulatorni invaliditet	46.2	42.7	0.7	1.12	0.188
oštećenje kostiju	53.1	32.9	11.2	0.98	0.611
Cerebralne paraliza	67.1	22.4	10.5	1.23	0.176
ozljeda leđne moždine	51.0	35.7	12.6	4.61	0.024
ozljeda glave	51.7	31.5	15.4	3.47	0.045
moždani udar	74.8	17.5	9.1	3.93	0.036
gubitak udova	74.8	19.6	5.6	0.92	0.222
multipla skleroza	46.9	39.9	11.2	0.92	0.215
mišićna distrofija	51.0	37.1	10.5	0.40	0.320
Artritis	55.2	28.7	14.7	1.20	0.178
Astma	72.0	21.7	4.2	0.07	0.466
Rak	79.7	10.5	7.7	0.62	0.281
Dijabetes	77.6	15.4	4.9	0.63	0.283
Epilepsija	74.8	17.5	5.6	0.67	0.298
ozljeda mozga	50.3	35.7	11.9	0.58	0.295
Alzheimerova bolest	61.5	29.4	6.3	2.26	0.103
Parkinsonova bolest	49.7	37.8	9.8	0.10	0.463
intelektualne teškoće	72.0	21.0	6.3	1.69	0.152
psihijatrijska oboljenja	51.7	32.9	13.3	0.09	0.469

Ne postoje statistički značajne razlike u poznavanju i prepoznavanju invalidnosti i invaliditeta s obzirom na stupanj obrazovanja, međutim rezultati analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika u pogledu poznavanja i prepoznavanja invalidnosti i invaliditeta s obzirom na spol ispitanika. Rezultati pokazuju da su muškarci svjesniji u pogledu oštećenja sluha (0.033), ozljeda leđne moždine (0.024), ozljeda glave (0.045) te moždanog udara (0.036).

Iz rezultata je uočljivo da su ljudi više osviješteni za područja invaliditeta koja su vrlo brzo uočljiva kao što su oštećenje vida, sluha, motorička oštećenja i intelektualne teškoće.

Područje integracije osoba s invaliditetom

Tablica 7. Stavovi ispitanika o integraciji u %

Tvrdnje	Potpuno se slažem	Donekle se slažem	Donekle se ne slažem	Potpuno se ne slažem	Ne znam	ANOVA obrazovanje	
						F	p
Nešto treba učiniti kako bi se ljudi s invaliditetom više uključili u društvo.	94.4	2.1	0.7	2.8	0	0.15	0.854
npr. omogućavanjem njihovog pristupa javnim mjestima.	77.6	13.3	2.8	3.5	1.4	0.23	0.795
Djeca s razvojnim teškoćama trebala bi pohađati iste škole kao i ostala djeca.	46.2	31.5	11.9	7.0	2.8	1.84	0.165
Ljudi s invalidnošću isti su kao i ostali ljudi.	59.4	29.4	3.5	6.3	1.4	0.19	0.820
Teže je ophoditi se s osobama s intelektualnim nego s motoričkim teškoćama.	39.9	24.5	14.0	16.8	4.2	0.72	0.487
Ljudi s intelektualnim teškoćama trebali bi biti izdvojeni iz zajednice.	23.8	9.8	19.6	42.7	3.5	3.58	0.033
Više bi se novca trebalo trošiti na uklanjanje fizičkih prepreka koje kompliciraju život osobama s invaliditetom.	76.2	18.2	2.1	1.4	2.1	0.26	0.771
Rastužim se kada vidim djecu s teškoćama u razvoju.	60.1	21.0	14.0	4.9	0	0.24	0.782
Ljudi s invalidnošću manje su produktivni na radnom mjestu.	9.8	23.8	14.0	26.6	9.1	0.56	0.574

U tablici 7. nalaze se rezultati slaganja, odnosno neslaganja ispitanika (1-potpuno se slažem, 2-donekle se slažem, 3-donekle se ne slažem, 4-potpuno se ne slažem, 5-ne znam) s navedenim tvrdnjama. Potpuno se slaže 94.4 % ispitanika s tvrdnjom da «Nešto

treba učiniti kako bi se ljudi s invaliditetom više uključili u društvo», 77.6% ispitanika smatra da bi se to trebalo napraviti tako da se osobama s invaliditetom omogući pristup javnim mjestima, dok 76.2% ispitanika smatra da bi se više novca trebalo trošiti na uklanjanje fizičkih prepreka koje kompliciraju život osobama s invaliditetom. Relativno visok postotak slaganja s tvrdnjom da bi osobe s intelektualnim teškoćama trebale biti izdvojene iz zajednice (23.8) prepreka su integraciji osoba s invaliditetom u društvo te procesu deinstitucionalizacije. Rezultati upućuju na trend i želju za integracijom osoba s invaliditetom kad je riječ o uklanjanju prostornih barijera i općenitom uključivanju u društvo, a s druge strane prisutno je sažaljenje kod 81% građana kad vide djecu s teškoćama u razvoju ili 34% ispitanika smatra da djecu s intelektualnim teškoćama treba izdvojiti iz zajednice.

Što se tiče rezultata na razini Europske unije, slični su s rezultatima našeg istraživanja; 71% ispitanika se potpuno slaže da je potrebno nešto učiniti kako bi se ljudi s invaliditetom više uključili u društvo, 61% ispitanika smatra da bi se više novca trebalo trošiti na uklanjanje fizičkih prepreka koje kompliciraju život osobama s invaliditetom.

Istraživanje je pokazalo kako ne postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika prema integraciji osoba s invaliditetom s obzirom na dob ispitanika.

Očekivalo se, a kroz rezultate istraživanja je i potvrđeno, da kvalitetna komunikacija s osobama s invaliditetom smanjuje nelagodu u interakciji s osobama s invaliditetom, te kao takva utječe na stjecanje pozitivnijih stavova prema njima, bez obzira na dob (Leutar i Štambuk, 2006). Može se općenito zaključiti da druženja pozitivno djeluju na stavove prema osobama s invaliditetom.

Međutim, rezultati istraživanja pokazali su postojanje statistički značajnih razlika (0.033) u stavovima ispitanika s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika ($M=5.981$) i to kod integracije osoba s invaliditetom gdje su stavovi ispitanika takvi da što su ispitanici manje obrazovani smatraju da je potrebno segregirati osobe s intelektualnim teškoćama, odnosno izdvojiti ih iz zajednice, dok obrazovaniji smatraju da ih je potrebno integrirati.

Tablica 8. Osjećanje u društvu osobe u invalidskim kolicima u %

Biste li se osjećali ugodno ili neugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja...	UGODNO	NEUGODNO	NE ZNAM
...radi kao liječnik opće prakse	74.1	0.7	14.7
...je Vaš šef	72.7	11.2	16.8
...je Vaš prvi susjed	86.0	5.6	8.4
...je Vaš kolega	79.7	7.7	11.9
...radi u trgovini	71.3	11.9	16.1
...je političar	76.2	6.3	16.1
...je umjetnik	84.6	3.5	11.2
...radi kao nastavnik	69.9	9.1	20.3

U tablici 8. nalaze se rezultati ispitanika o tome kako bi se ispitanici osjećaji (ugodno ili neugodno) uz osobu u invalidskim kolicima. Osjećali bi se ugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja je njihov susjed, smatra 86% ispitanika; 84.6% ispitanika osjećalo bi se ugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja je umjetnik, dok bi se 11.2% ispitanika osjećalo neugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja bi im bila šef. Također, ispitanici bi se neugodno osjećali uz osobu u invalidskim kolicima koja je trgovac (11.9%) ili nastavnik (9.1%). Rezultati pokazuju što je direktniji kontakt s takvom osobom to se ispitanici osjećaju neugodnije.

Rezultati Europske studije pokazuju gotovo identične rezultate, 86.9% ispitanika osjećalo bi se ugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja je njihov susjed, 87.5% ispitanika osjećalo bi se ugodno da je osoba u invalidskim kolicima umjetnik, 16.4% ispitanika osjećalo bi se neugodno uz osobu u invalidskim kolicima koja radi kao liječnik opće prakse. Postotak ispitanika koji su u ovom istraživanju odgovorili da bi se osjećali neugodno uz osobu u invalidskim kolicima iznosi svega 0.7%.

ZAKLJUČAK

Problemi osoba s invaliditetom čini se da su konačno, nakon dugo vremena marginalizacije, postali predmet povećane pažnje stručne i političke javnosti. Brze i snažne promjene u svim sferama života suvremenih društava dovele su do pojavljivanja mnoštva socijalno ranjivih pojedinaca i skupina koje su često isključivane i marginalizirane. Briga i odnos zajednice prema osobama s invaliditetom, ogledalo su svake uređene države i tu se nepogrešivo može odrediti o kakvoj se državi i društvu radi.

Ovim istraživanjem željeli su se ispitati stavovi prema osobama s invaliditetom kako bi se pokušao dati jedan sveobuhvatan uvid u stavove ispitanika i na području Hrvatske prema osobama s invaliditetom. Polazeći od rezultata istraživanja provedenog na razini Europe, preko rezultata istraživanja provedenog u Hrvatskoj, dan je pregled različitih područja djelovanja osoba s invaliditetom te stavova ispitanika o osobama s invaliditetom unutar tih područja.

Područje poznavanja osoba s invaliditetom

Pokazalo se da na područje poznavanja osoba s invaliditetom ne utječu sociodemografska obilježja ispitanika kao što su spol, dob i obrazovanje. U istraživanju provedenom na području Hrvatske na prigodnom uzorku pokazalo se da poznaju osobu s invaliditetom najčešće kao poznanika, ali ih 25% ima i člana obitelji osobu s invaliditetom. Oko 7% su i sami osobe s invaliditetom, dok je svega 2.1% ispitanika reklo da ne poznaje osobe s invaliditetom. U prisutnosti osoba s invaliditetom osjeća se opušteno 86% ispitanika.

Više od 5% građana Europske unije smatra da ima neku vrstu poteškoće odnosno invaliditet. Gotovo 6 od 10 Europljana poznaje osobu s invaliditetom, dok se 8 od 10 Europljana osjeća opušteno u prisutnosti osoba s invaliditetom.

Podaci su gotovo identični s podacima zemalja Europske unije. Veći broj Europljana ne poznaje osobe s invaliditetom od građana u Hrvatskoj.

Područje pristupa osoba s invaliditetom uslugama i događajima

Sociodemografski podaci najčešće ne utječu na stavove o pristupačnosti osoba s invaliditetom uslugama i događajima u društvu. Jedino su nađene dobne razlike gdje stariji ispitanici percipiraju težu pristupačnost za pojedine vrste invaliditeta od mlađih ispitanika. Ispitanici u Hrvatskoj su mišljenja kako je osobama s motoričkim teškoćama otežan pristup javnim mjestima, ali i slijepim osobama pogotovo kad se radi o obrazovnim i kulturnim događanjima. Najmanju otežanost po pitanju pristupačnosti javnim mjestima, ispitanici vide kod osoba s teškoćama sluha.

Većina Europljana smatra da je pristup javnom prijevozu, javnim službama, restoranima i hotelima, sveučilištima i školama, radnom mjestu te sportskim događajima najotežaniji za osobe s tjelesnim invaliditetom.

Područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom

Sociodemografska obilježja ispitanika nisu se pokazala značajnima kod stavova o odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom. Ispitanici u Hrvatskoj tvrde da su najviše odgovorne lokalne vlasti 62.9 %, a da bi trebala biti državna vlada, misli 64.3% ispitanika.

66% Europljana smatra da su za poboljšanje pristupa javnim mjestima za osobe s invaliditetom zapravo odgovorne lokalne vlasti, dok 58% Europljana smatra da bi trebala biti odgovorna državna vlast.

Područje osviještenosti o određenim vrstama invaliditeta

Za osviještenost ispitanika o vrstama invaliditeta također se nisu pokazala značajna sociodemografska obilježja ispitanika. Ispitanici u Hrvatskoj su pokazali najveću osviještenost za oštećenja vida, sluha, intelektualne teškoće, rak, dijabetes, nešto manje motorička oštećenja, dok 57% Europljana smatra da ne zna mnogo o određenim vrstama invaliditeta, a gotovo ¼ ispitanika smatra da više od 20% populacije njihove zemlje ima tjelesni invaliditet.

Područje integracije osoba s invaliditetom

U području integracije se kao značajan faktor pokazalo pitanje obrazovanja, dok se spol i dob nisu pokazali statistički značajnima u odnosu na integraciju. U Hrvatskoj se osjeća da su pozitivni stavovi građana prema osobama s invaliditetom. Ne treba smetnuti pri tome s uma da 34% građana u Hrvatskoj smatra da osobe s intelektualnim teškoćama trebaju biti izdvojene iz zajednice, a da 80% građana gleda sažaljujuće na djecu s teškoćama u razvoju.

Potrebno je nešto učiniti vezano uz integraciju osoba s invaliditetom u društvo smatra 97% Europljana. U Hrvatskoj, 71% ispitanika smatra kako je potrebno uključiti osobe s invaliditetom u društvo, dok 61% ispitanika smatra kako je potrebno utrošiti više novaca na uklanjanje fizičkih prepreka kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo neometano kretanje i svakodnevni život.

Na temelju ovih nalaza moguće je uočiti da su stavovi građana u Hrvatskoj na ovom prigodnom uzorku slični stavovima građana u Europskoj uniji. Vidjelo se da su se tek neka od sociodemografskih obilježja pokazala statistički značajnima i to samo u nekim varijablama: kod potrebe za integracijom pokazalo se statistički značajnim obrazovanje, kod prostorne pristupačnosti pokazala se značajnom dob ispitanika, ali samo u nekim varijablama i spol u osviještenosti za neke vrste invaliditeta. Vidjelo se u analizi nekih istraživanja o stavovima da su sociodemografski faktori značajni i utječu na neke od stavova. Iskustvo s osobom s invaliditetom (Pennington, 1997.; Šafranko, 2001.; Leutar, 2003.; Leutar i Štambuk, 2006) pokazalo se najznačajnijim u formiranju stavova prema osobama s invaliditetom što u ovom istraživanju nije uzeto u razmatranje. Stoga rezultati ovog istraživanja upućuju na smjer i ukazuju na potrebu bavljenja istraživanjem stavova na reprezentativnom uzorku za Hrvatsku. Reprezentativni uzorak i veći broj ispitanika dao bi puno jasniju sliku o utjecaju sociodemografskih faktora.

Ovaj rad ukazao je na pozitivan trend prema osobama s invaliditetom i prisutnost predrasuda u društvu, ali i želju za većom integracijom i otklanjanjem prostornih prepreka. Potrebno je raditi i dalje na što većoj osviještenosti građana za osobe s invaliditetom i njihovu integraciju u društvo: putem medija, nevladina i vladina sektora te utjecanjem na državne vlasti i razvoj socijalne politike za osobe s invaliditetom. Konvencija Ujedinjenih naroda o osobama s invaliditetom i Akcijski plan vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015. Na temelju spomenutog dokumenta u Hrvatskoj je načinjena i Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine i ona je dobro sredstvo u poduzimanju konkretnih aktivnosti u svim podsustavima društva. Sigurno provedba ovih smjernica uvelike će utjecati i na pozitivne stavove i osviještenost društva za osobe s invaliditetom.

Rezultati istraživanja pokazuju kako su područje poznavanja osoba s invaliditetom, područje pristupačnosti javnih mjesta osobama s invaliditetom, područje odgovornosti za poboljšanje pristupa javnim mjestima osobama s invaliditetom, područje osviještenosti o vrstama i područjima invaliditeta te područje integracije osoba s invaliditetom unatoč pozitivnim pomacima, još uvijek područja gdje se prava osoba s invaliditetom ne poštuju dovoljno. Istraživanjem je potvrđeno da kvalitetna komunikacija s osobama s invaliditetom smanjuje nelagodu u interakciji s osobama s invaliditetom te se općenito može zaključiti da druženja pozitivno djeluju na stavove prema osobama s invaliditetom.

LITERATURA

- Antonak, R.F. (1982) Development and Psychometric Analysis of the Scale of Attitudes Toward Disabled Persons. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling* 13(2)22-29.
- Bratković, D. (2005) Kvaliteta življenja odraslih osoba s intelektualnim teškoćama. *Zapošljavanje uz podršku*. Zagreb. Udruga za promicanje inkluzije. 23-27.
- Cloerkes, G. (1979) *Eintellung und Verhalten gegenueber Koerperbehinderten*. Berlin : Carl Marhold Verlagsbuchhandlung.
- Cloerkes, G. (2001) *Soziologie der Behinderten: Eine Einfuehrung*. Heidelberg: Winter.
- Corrigan, P. W., River, L. P., Lundin, R. K., Penn, D. L., Champion, J., Mathisen, J., Gagnon., C., Bergman, M., Goldstein, H.&Kubiak, M. A. (2001) Three strategies for changing attributions about severe mental illness. *Schizophrenia Bulletin*. 27:187-195.
- Eurobarometar 54.2; *Europäer und das Thema Behinderung*. Bericht- European Opinion Research Group (EORG) im Auftrag der Generaldirektion Bildung und Kultur.
- Favazza, Paddy C., Odom, Samuel L. (1997) Promoting Positive Attitudes of Kindergarten-Age Children toward People with Disabilities. *Journal Article Excerpt* 63.
- Lambert, J. L. (1997) Einstellung gegenüber geistiger Behinderung in der Westschweiz-eine vorbereitete Untersuchung. *Vierteljahresschrift fuer Heilpaedagogik und ihre Nachbargebiete*. 66(3)314-324.
- Leutar, Z. (2003) Odnos vršnjaka prema djeci s invaliditetom. *Revija za rehabilitacijska istraživanja*. 39(2)233-243.
- Leutar, Z., Štambuk, A. (2006) Stavovi mladih prema osobama s tjelesnim invaliditetom. *Revija za sociologiju*. 37(1-2)91-102.
- Pennington, C.D. (1997) *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima. *Narodne novine*. 64/ 2002.
- Prišlin, R. (1991) Kada se i kako naše ponašanje slaže s našim stavovima? U Kolesarić, V., Krizmanić, M. i Petz, B. (Ur). *Uvod u psihologiju*. Zagreb. Grafički zavod Hrvatske. 175-215.
- SG - Statistički godišnjak Hrvatske, (2002) Zagreb: Državni zavod za statistiku Hrvatske.
- Šafranko, E. (2001) Stavovi prema osobama s težom mentalnom retardacijom i inkluzijom. *Naš prijatelj*. 28(1/2)60-68.
- Teodorović, B. (1997) Suvremeno poimanje društvenog položaja osoba s mentalnom retardacijom. *Naš prijatelj*. 1-2.4-9.
- Urbanc, K. (2005) Medicinski, socijalni ili neomedicinski pristup skrbi za osobe s invaliditetom. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*. 12(2) 321-331.

- WHO (1980) International Classification of Functioning. Disability and Health (ICF).
- Yuker. H.E. (1988) Attitudes Toward Persons with Disabilities. New York: Springer Publish Company.
- Yuker. H.E. (1994) Variables that Influence Attitudes Toward People with Disabilities: Conclusions from the Dana. Journal of Social Behavior and Personality. 9(5)3-22.
- Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. *Narodne novine*. 64/01.
- Žunić. Z. (2001) Profesionalnom rehabilitacijom u 21. stoljeće. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. 19-37.

ATTITUDES OF CITIZENS TOWARD PEOPLE WITH DISABILITIES IN CROATIA IN COMPARISON WITH EUROPEAN UNION

Elizabeta Najman Hižman, Zdravka Leutar and Silvija Kancijan
Department of Social Work, Zagreb

Summary

The work deals with the analysis of attitudes toward people with disabilities. In the introduction there is a short analysis of the concepts of disability and attitudes in general, as well as an overview of new research in the field of influence of experience and information on attitudes.

In the second part, the results of the research conducted in Zagreb and Šibenik-Knin county are given, which aims at determining the attitudes of citizens toward people with disabilities. The sample consisted of 143 respondents: 129 respondents from Zagreb and 245 respondents from Šibenik-Knin county. The research showed that 2/3 of respondents know a person with disability. 68% of respondents think that access to public places for people with disabilities has somewhat improved in the past 10 years and they consider local authorities and government responsible for such behavior. The results of conducted research point to a high level of awareness of citizens of the Republic of Croatia of certain types of disabilities. 95% of respondents agree that „something should be done in order to include people with disabilities into society more “. Socio-demographic characteristics such as sex, age and education have certain influence on attitudes, as was also shown in the mentioned research in the European Union.

Key words: *people with disabilities, European Union, disability, information*

STELLUNGNAHMEN DER KROATISCHEN BÜRGER ZU DEN PERSONEN MIT BEHINDERUNG – EIN VERGLEICH MIT DER EU

Elizabeta Najman Hižman, Zdravka Leutar und Silvija Kancijan

Zusammenfassung

Die vorliegende Arbeit befasst sich mit der Analyse der Stellungnahmen zu den Personen mit Behinderung. In der Einführung werden kurz die Begriffe Behinderung und Stellungnahmen generell analysiert, und es wird auf die neuesten Forschungen im Bereich des Einflusses der Erfahrung und der Informationen auf Stellungnahmen hingewiesen. Im zweiten Teil der Arbeit sind die Ergebnisse der Forschung dargestellt, die in Zagreb und auf dem Gebiet der Šibenik-Knin-Gespanschaft durchgeführt wurde mit dem Ziel, die Einsicht in die Stellungnahmen von Bürgern zu den behinderten Personen zu gewinnen. Die Ergebnisse der durchgeführten Forschung wurden mit den Ergebnissen der Forschung auf der EU-Ebene verglichen. Das Muster bestand aus 143 Befragten: 129 Befragte waren aus Zagreb und 245 kamen aus der Šibenik-Knin-Gespanschaft. Die Forschung hat gezeigt, dass zwei Drittel der Befragten eine Person mit Behinderung kennen. 68% von ihnen finden, dass sich die Zutrittsmöglichkeiten für Behinderte zu den öffentlichen Plätzen in den letzten zehn Jahren einigermaßen gebessert haben, und glauben, dass diese Besserung dank Behörden eingetreten ist.

Mit der Behauptung „man müsse etwas unternehmen, damit behinderte Menschen sich in die Gesellschaft immer mehr eingliedern“ sind 95% der Befragten völlig einverstanden. Soziodemografische Merkmale wie Geschlecht, Alter und Bildung üben einen bestimmten Einfluss auf die Stellungnahmen aus, wie man auch an der genannten Forschung in der EU sehen kann.

Schlüsselwörter: *behinderte Person, Stellungnahmen, Erfahrung, Informationen*